

ДОКОЛКО СА ЗАКОНОСЪОБРАЗНИ ПОЛЕВИТЕ ТЕСТОВЕ ЗА НАРКОТИЦИ? ПРАВНА СЪЩНОСТ

Студент III курс, Синди Андреева

Юридически факултет

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Резюме: Статията изследва законността на полевите тестове за наркотици, използвани от органите на реда, като подчертава необходимостта от спазване на установените процедури за тяхната валидност. Разглеждат се проблеми като фалшиви положителни резултати, причинени от технически недостатъци, реакции на легални вещества и процедурни нарушения. Акцентът е поставен върху основните проблеми с доказателствената стойност на тестовете. Освен това, разработката предлага подобряване на устройствата, с които се тестват, по-голяма информираност на гражданите относно техните права и други. Самите законосъобразни процедури са ключови за избягване на неправомерни санкции.

Ключови думи: полеви тестове за наркотици, законосъобразност, проверки, проблеми

HOW LEGAL ARE DRUG TESTS? LEGAL ENTITY

Student Cindy Andreeva

Faculty of Law

Plovdiv University "Paisii Hilendarski"

Abstract: The report examines the legality of drug tests used by law enforcement agencies, emphasizing the need to follow established procedures for their validity. Issues such as false positives caused by technical flaws, reactions to legal substances, and procedural violations are addressed. The main problems with the probative value of the tests are discussed. In addition, the report suggests improving the devices with which they are tested, greater awareness of citizens about their rights, and more. Lawful procedures themselves are key to avoiding undue sanctions.

Keywords: drug tests, legality, checks up, problems

Въведение

Полевите тестове за наркотици са инструмент, използван от органите на реда за установяване на упойващи вещества от водачите на моторни превозни средства. Провеждането на тези проверки е регламентирано в Закона за движение по пътищата (ЗДвП) и други подзаконовни нормативни актове, които изискват стриктно спазване на определени процедури, за да бъде гарантирана тяхната законосъобразност. Според административното право (адм. процес) всяко доказателство, използвано за налагане на санкция, трябва да бъде събрано в съответствие с изискванията за достоверност и обективност. Основната

разпоредба, която регламентира събирането и използването на доказателства от административни органи, е чл.35 от АПК.¹ Тази разпоредба изисква всички доказателства, аналогично и резултатите от полевите тестове за наркотици, да бъдат събрани по начин, който гарантира тяхната достоверност, обективност и да доведе до недействителност на протокола, който се съставя при установяване употребата на наркотични вещества, издадени въз основа на неправомерно събрани доказателства. Освен това за проверките за употреба на наркотици важи и принципът за защита правата на гражданите, който изисква административните органи да действат законосъобразно, пропорционално и без да нарушават правата на гражданите.

През последните години в България се наблюдава засилено използване на полеви тестове за наркотици като инструмент за контрол и превенция от страна на органите на реда. Този тип тестове се прилагат както върху гражданите, така и върху служители на МВР, което беше установено с Наредба № 8121з-941 от 27 юли 2022 г.², с цел да се създаде нормативна уредба относно преценката за употреба на забранени вещества. Макар тези мерки да имат своето важно място в осигуряването на обществения ред и безопасността, тяхното прилагане поражда редица правни и технически въпроси.

Законова рамка

Проверките за употреба на наркотични вещества от страна на водачи на МПС са регламентирани в българското законодателство чрез няколко ключови акта, които определят правомощията на органите на реда и правата на гражданите. Основният нормативен акт, който урежда проверките за употреба на наркотични вещества от водачите, е ЗДвП. От разпоредбата на чл.174, ал.3 ЗДвП³ може да се направи извод, че на полицейските служители им се дава право да извършват проверки за употреба на наркотици. Освен вече посочената, друга разпоредба е чл.174, ал.4 ЗДвП, която гарантира правото на водача да потвърди или оспори резултатите от полевия тест чрез по-надеждни методи. Тези две разпоредби са основните, които са свързани с полевите тестове, провеждани от органите на реда с цел превенция срещу употребата на наркотични вещества и техните аналози.

Вече посочените разпоредби са основната законова рамка, регламентираща тестването, но освен тях съществува и Наредба №1 от 19.07.2017г.⁴ за реда за установяване концентрацията на алкохол в кръвта и/или употреба на наркотични вещества и техни аналози, с която се определят правилата за използване на технически средства и изследване на проби, като тук се включва и изискването устройствата да бъдат сертифицирани и редовно калибрирани. Регламентирана е цялата законова процедура, обвързана с тестването, съхранението на кръвните пробите, като дори в допълнителните разпоредби са посочени и разширени тълкувания на изрази, които са използвани за по-голяма точност – например: „§ 1. По смисъла на тази наредба: 1. „Алкохол“ е етилов алкохол; 2. „Некачествена проба“ е пробата, извършена с техническо средство, при която уредът сочи невъзможност за отчи-

¹ АПК – изм. ДВ бр. 102 от 8 декември 2023 г.

² Вж. чл.1 от Наредба №8121з-941 от 27 юли 2022 г. обн. ДВ бр.61 от 02 август 2022 г.

³ ЗДвП – изм. ДВ бр. 41 от 10 май 2024 г.

⁴ Наредба № 1 от 19.07.2017 г. изм. бр. 81 от 26 септември 2023 г.

тане на резултат или не сочи никакъв резултат, а „невалидна проба" е пробата, при която върху теста е отчетено това обстоятелство..."⁵.

Освен ЗДвП, АПК също участва в регламентацията за проверките за употреба на наркотични вещества, като осигурява рамката за събиране на доказателства и издаването на административни актове при установени нарушения. Разпоредбата на чл. 35 АПК интерпретира информация за начина, по който следва да се проведат полевите тестове, а именно – при спазване на всички законови изисквания, за да може да бъдат използвани като доказателства. Тъй като едно незаконосъобразно тестване без да са спазени изискванията, които са посочени в Наредба № 1 от 2017 г. няма да бъде резонно като доказателство за извършено нарушение по ЗДвП. В случай че, се установени наличие на наркотични вещества или техни аналози по законосъобразния ред, водачът на моторно превозно средство носи наказателна отговорност по чл. 343б, ал. 3 НК⁶, а именно се наказва с лишаване от свобода от една до три години и с глоба от петстотин до хиляда и петстотин лева.

Гражданите имат право на защита, което е регламентирано в чл.56 КРБ⁷ – посочено е, че всеки гражданин има право на защита, когато неговите права или законни интереси са нарушени или засегнати. От тук може да се направи извод, че е включено и правото на гражданите да оспорват резултатите от полевите тестове за наркотици, ако разбира се има основателна причина за това като някакво нарушение, независимо от неговото естество.

Обобщавайки споменатото може да се изведат ключови изисквания за законосъобразност при тестването, а именно: **използване на сертифицирани устройства** – всички полеви тестове трябва да се извършват с утвърдени технически средства, които са посочени в нормативните уредби; **стриктно спазване на процедурите** – да бъде информиран водачът за правата му и осигуряване на възможност за независим лабораторен анализ и **обективност и точност** – нарушения на тези изисквания могат да доведат до отмяна на наложените санкции.

Проблеми с полевите тестове

Техническа неточност и химическа селективност

Полевите тестове за наркотици често дават фалшиво положителен резултат за наличие на различни видове вещества, някои от тях забранени, а други просто отчетени заради свръхчувствителността на тестовете. Това е породено на първо място от технически проблеми – като цяло проучванията сочат за изключително ниска точност, с която работят устройствата. Тези устройства са чувствителни към широк спектър от вещества, което именно е причината и първоизточникът, който води до фалшиви положителни резултати, като например след употреба на легални медикаменти или храни и напитки. Масово полевите тестове не могат да разграничават наркотични вещества от легални лекарства, като някои ан-

⁵ Вж. Допълнителни разпоредби от Наредба №1 от 19 юли 2017г. за реда за установяване концентрацията на алкохол в кръвта и/или употребата на наркотични вещества и техните аналози

⁶ НК изм. ДВ бр.42 от 14 май 2024 г.

⁷ КРБ изм. ДВ бр.66 от 06 август 2024 г.

тидепресанти, обезболяващи, едно от най-честите е ибупрофен, също така лекарства за кашлица, които могат да дадат фалшив резултат за канабис или опиати.⁸

Освен чувствителността към веществата, тестовете са чувствителни и към времетраенето на детекцията на наркотика. Концентрацията на наркотичното вещество в слюнката зависи от редица индивидуални фактори, като например: вида на дрогата, телесното тегло, скоростта на метаболизъм на организма, комбинацията с други наркотици и алкохол, приема на течности, храна и др. Това води до относително широки граници на прозореца на детекция – при едни индивиди може да е по-кратък, а при други по-дълъг.

За ползваните в момента от КАТ полеви тестове, типичните времена за детекция са: 1. ТНС – марихуана, канабис, хашиш: 12 часа; 2. Амфетамин, метамфетамин, екстази: 60 часа; 3. Кокаин, крек (и производни): 24 часа; 4. Опиати – хероин, морфин, кодеин: 48 часа; 5. Бензодиазепин (и производни): 36 часа. Дадените времена са изведени като най-голям процент от проведена статистика на КАТ, като индивидуално могат да варират в диапазон и да бъдат както по-къси, така и по-дълги.⁹

Други неточности – замърсяване, калибриране и поддръжка

На практика има и не толкова известни причини, които също водят до неточност в резултатите. Възможността за замърсяване по време на проверката, а именно замърсени повърхности, на които се използва тестът или остатъци от други вещества в устната кухина на водача, могат да повлияят. Друга причина, но не чак толкова срещана в практиката, водеща до неправилни резултати, е калибрацията и поддръжката на тестовете. Некалибрирани или неправилно поддържани устройства могат да покажат неверни или неточни резултати.

Проблеми в процедурите

Освен вече изброените технически проблеми и химическата селективност, могат да настъпят проблеми в протичането на самата процедура. На първо място поставяме липсата на прозрачност при провеждането на тестовете, което се обуславя в често срещаната неинформираност при водачите относно процедурата с тестването и техните права, което създава риск и предпоставка от злоупотреби и съответно неточности, водещи до незаконосъобразност в процедурата. На следващо място е липсата на достатъчно опитни органи, които да извършват самите тестове – например при неправилна употреба на устройството или неспазване на инструкциите може да се стигне до погрешни резултати и съответно незаконосъобразно проведен полеви тест.

Има още една предпоставка, която води до неправомерни резултати, а именно – нарушението при съхранението на пробите, особено при кръвните такива, които се дават в лаборатории – неправилното съхранение или транспортиране на тези проби, тъй като кръвните проби за наркотици се изследват само във ВМА София, ВМА Варна, Национален институт по

⁸ <https://static.framar.bg/filestore/spisak-na-lekarstva-koito-davat-polojitelen-rezultat-pri-test-za-narkotici.pdf>

⁹ Вж. https://www.actualno.com/interest/polevite-testove-za-narkotici-za-kolko-vreme-gi-otkrivat-i-kakvo-e-polojenieto-v-bylgarija-news_1456923.html в частта чувствителност на полевите тестове.

криминалистика и Медицинският институт към МВР може да доведе до компрометиране на резултатите и до изключителното забавяне, защото броят на постъпващите проби надвишава възможността за обработка.¹⁰

Проблеми с доказателствената стойност

Резултатите от полевите тестове не са окончателни доказателства, защото служат само като предварителен индикатор за употреба на наркотици и техните аналози, като след това трябва да се потвърдят с лабораторен анализ.¹¹ И тук идва голямото противоречие – вземането на свидетелството за управление на МПС става непосредствено след отчитане на положителния резултат с полевия тест, който макар и непотвърден от кръвната проба е предпоставката за отнемането му. За това може да се твърди, че в случаите с полевите тестове не действа максимата невинен до доказване на противното.

Всички тези проблеми водят до **последници за водачите**, заради фалшивите резултати: като неправомерно отнемане на шофьорската книжка на водача, защото след вземане на кръвна проба може да се окаже, че положителният резултат е следствие от употреба на напълно законен медикамент; финансови загуби и репутационни щети – много от водачите след като им се отнеме свидетелство за управление на МПС губят своята работа (най-ярък пример са професионалните шофьори), които не могат да работят докато не се докаже, че не са употребили забранени субстанции и така освен самите тях, които претърпяват огромни финансови загуби за месеци наред, са непосредствено засеганти и техните семейства; психологически стрес и неудобства, свързани с доказването – цялата процедура с доказването е един „тромав“ процес, който продължава с месеци и е съпроводен с много чакане от страна на водача, защото подготвянето на една лабораторна проба, средно отнема повече от 6 месеца, което допълнително утежнява психическото състояние на шофьора, карайки го да се чувства виновен, макар и на практика да не е точно така.

Съществуват последници от фалшивите резултати и **за органите на държавната власт**: увеличаване броя на съдебните дела за обжалване на санкциите – голям процент от водачите решават да обжалват наказателните постановления, които им биват издавани. Те имат право да подадат жалба в 14 – дневен срок от връчване на наказателното постановление до районния съд по място на извършената проверка, като могат да представят лабораторния анализ като доказателство за опровергаване на резултатите от полевия тест. В следствие на което, съдът може да отмени наказателното постановление. Цялата тази процедура утежнява съдебната система и всичко това е следствие от един погрешен резултат от проверка; загуба на обществено доверие в процедурите за проверка – все повече и повече в медиите се говори за фалшивите проби от полевите тестове и как водачи остават месеци наред без работа и без доходи в чакане на лабораторен резултат, който да докаже тяхната невинност. Всичко това кара обществото да губи доверие в проверките от страна на органите, тъй като не се знае самият резултат доколко е резонен.

¹⁰ Вж. <https://nova.bg/news/view/2024/02/02/443268/кръвните-проби-за-наркотици-къде-се-изследват-и-защо-се-бавят-резултатите/> в частта проблеми със забавяне на резултатите.

¹¹ <https://news.lex.bg/Тестът-като-доказателство/>

Необходимост от въвеждане на Наредба № 8121з-941 от 27 юли 2022г. за униформените служители:

Именно като мотив за въвеждане на Наредба № 8121з-941 от 27 юли 2022г. за тестване на униформените служители бе използвана последицата за органите на реда – изгубеното доверие в обществото. Принципите, които са заложиени в нея, са едни от основните, без които тя не може да се изпълнява законосъобразно.¹² Въвеждането ѝ не е съпътствано само от този мотив, разбира се, а и от други фактори, които са изложени по-долу, а именно:

На първо място, гарантирането сигурността на обществото – наличието на полицаи, които изпълняват служебните задължения под въздействие на наркотици, представлява пряка заплаха за сигурността на гражданите. Целта на тази наредба беше да се гарантира, че служителите, които работят на първа линия, са в състояние да изпълняват задълженията си безупречно и отговорно. На следващо място, засилване на доверието към институциите – мерките за тестване са въведени като начин да се възстанови доверието на гражданите към МВР, след като няколко скандала „хвърлиха сянка върху репутацията на полицейската институция“.

Друг мотив са случаите на злоупотреби с наркотични вещества сред униформените¹³ – през предходни години в България се появяват редица инциденти, свързани с употреба или разпространение на наркотици от страна на полицейски служители, а това води до обществено недоволство и поставя под въпрос моралната и професионалната етика на полицейските служители.

Сред по-горе посочените е нужно да поставим и превенцията и контрола- Наредбата е създадена не само за идентифициране на нарушенията, но и като превантивна мярка, която да възпира служителите от употреба на забранени вещества. Може да се добави, че наредбата е част от усилията на МВР да модернизира и реформира вътрешните си механизми за контрол.

Оспорване на Наредба № 8121з-941 от 27 юли 2022г. и последвало Решение на ВАС №9544 от 20.08.2024г. за нейната отмяна:

Въпреки това, наредбата е оспорена и отменена от ВАС през 2024 г. поради нарушения в процедурата по приемането ѝ, липсата на финансова обосновка и недостатъчно обществено обсъждане. Решението на Върховния административен съд (ВАС) № 9544 от 20.08.2024г.¹⁴ за отмяна на наредбата, уреждаща тестването на полицаите за наркотици, се основава на няколко ключови обосновки, свързани с нарушението на правни принципи и процедурни изисквания.¹⁵

На първо място, ВАС установява нарушение на административнопроизводствените правила – наредбата е приета без задължителното обществено обсъждане и консултации

¹² Вж. чл.2 от Наредба №8121з-941 от 27 юли 2022г. обн. ДВ 61 от 02 август 2022 г.

¹³ Вж. § 1 от Допълнителните разпоредби на Наредба №8121з-941 от 27 юли 2022 г.

¹⁴ Решение на ВАС №9544 от 20.08.2024г. по административно дело №9591 от 2022 г.

¹⁵ https://infoadc.justice.bg/courts/portal/edis.nsf/e_act.xsp?id=2364663&code=vas&guid=1357895751&fbclid=IwZXh0bgNhZW0CMTEAAR2KI9UofQVfmoAZjabubH-5UaGRyEIntVecjchAy4rl6usC4VIKtx5fCUs_aem_1w01fEEKHoNgeZ2ZSlem0g- вж. мотивите на решението

със заинтересованите лица, което е в противоречие с принципите на прозрачност и публичност при приемането на нормативни административни актове и е доказателство за незаконосъобразното ѝ приемане.

На следващо място, освен допуснатите процесуални нарушения, Вас установява и липса на финансова обосновка. Съдът критикува МВР за това, че не е представило финансов анализ за прилагането на наредбата, въпреки че тестовете за наркотици изискват значителни ресурси. Било е посочено, че „не се изискват допълнителни финансови средства“, което ВАС е счело за недостатъчно и необосновано.

Освен горе посочените, се споменава, че с акта се нарушават правата на полицаите, като е посочено, че тестването без ясна и изчерпателна регламентация създава риск от нарушаване на основните права на служителите на МВР, включително правото на защита и неприкосновеност.

Доколко са законосъобразни тестовете за гражданите и не се ли нарушава принципът за неприкосновеност? Тук може да се зададе въпросът щом служителите на МВР имат право на неприкосновеност, защо тогава масово безпричинно се тестват и гражданите? Затова посочвам аргументи, с които се нарушава неприкосновеността и съответните, които ще ги опровергават.

Аргументи за нарушаване на неприкосновеността

Принудителен характер на тестовете – полевите тестове често се извършват без съгласието на лицето. Макар че това може да бъде оправдано с оглед на обществената безопасност, но липсата на алтернатива за лицето да откаже тестване, без да понесе санкции, може да се разглежда като нарушение на правото на лична неприкосновеност. Съществува сериозен риск от неправомерна намеса – провеждането на тестове без изрично информиране на лицето за неговите права (напр. право на повторно лабораторно изследване) може да доведе до злоупотреби. Неспазването на принципа на пропорционалност също засяга гражданите – полевите тестове могат да бъдат смятани за несъразмерна мярка, ако се използват при липса на основателни подозрения за употреба на наркотици. Също и прилагането им на случаен принцип или без конкретни основания може да наруши баланса между личната неприкосновеност и обществения интерес.

Намесата в правото на неприкосновеност чрез полевите тестове може да бъде оправдана, ако са изпълнени следните условия:

- **Законова основа** – тестовете трябва да бъдат изрично регламентирани в закон, който ясно определя целите, процедурите и правата на лицата, защото законовата рамка, която е актуална в момента не е напълно точна, ясна и достатъчна;
- **Пропорционалност** – мерките трябва да бъдат пропорционални на преследваната цел (например предотвратяване на пътнотранспортни произшествия);
- **Гаранции за защита на правата** – лицето трябва да бъде информирано за целта на теста и правото си на повторно лабораторно изследване и процедурата трябва да бъде прозрачна и обективна.

Като обобщение по зададения въпрос може да се изложи следното – прилагането на полеви тестове за наркотици може да доведе до нарушение на правото на неприкосновеност, ако не са спазени изискванията за законност, прозрачност и пропорционалност. За да бъде предотвратено подобно нарушение, е необходимо ясна и детайлна правна уредба, която да гарантира защитата на личния живот и правата на тестваните лица.

Заклучение

Законосъобразността и ефективността на полевите тестове за наркотици изискват балансирано съчетание между защита на обществените интереси и спазване на индивидуалните права. Възникналите проблеми, свързани с фалшивите положителни резултати и правната регламентация налагат необходимостта от конкретни реформи и подобрения в нормативната база и практиката. Могат да се предложат подобрения и предложения в цялостната система с полевите тестове, а именно – да започнат да се използват международно сертифицирани тестове, които са доказали своята надеждност и се проверяват периодично, за да бъдат избегнати грешки. Да се осигурят процесуални гаранции като по-голяма информираност при тестването; да започнат да се спазват изключително стриктно процедурите. Не на последно място, при възможност от страна на законодателя да се създаде законосъобразно тестване на служители с цел да се засили доверието в обществото. Като най-ефективно предложение би било изграждането на поне една лаборатория в административните области, която да се занимава с кръвните проби на пострадалите водачи от съответната област с цел да се избегне чакането и негативните последици от неправомерното отнетото свидетелство за управление на МПС, с което ще се спести огромното натоварване на единствените четири лаборатории в страната и ще се засили работата относно фалшивите резултати.